

Skolbibliotek

Den 1 juli 2011 ändrades bestämmelserna för skolbibliotek. Här kan du läsa om hur Skolinspektionen tolkar de nya bestämmelserna och vilka krav myndigheten ställer för att en skola ska anses ge sina elever tillgång till skolbibliotek.

Innehåll

Nyheter i den nya skollagen.....	3
Skolinspektionens krav på skolbibliotek	3
1. Regleringen av skolbibliotek flyttas från bibliotekslagen till skollagen	4
2. Fler skolformer och alla huvudmän omfattas av kravet på skolbibliotek.....	5
3. Definition av skolbibliotek.....	5
4. Krav på fysisk närhet till ett skolbibliotek.....	6
5. Funktionen – att stödja elevernas lärande och utgöra en resurs som informationsbärare	7
6. Här finns bestämmelserna om skolbibliotek.....	7

Nyheter i den nya skollagen

- En bestämmelse om skolbibliotek flyttas från bibliotekslagen till skollagen.
- Eleverna ska ha tillgång till skolbibliotek inte bara i grund- och gymnasieskolan utan även i grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och gymnasiesärskolan.
- Krav på tillgång till skolbibliotek gäller nu även för fristående skolor.

Skolinspektionens krav på skolbibliotek

Skolinspektionen bedömer att följande krav ska vara uppfyllda för att eleverna ska anses ha tillgång till skolbibliotek. Myndigheten kommer därför att utgå från dessa krav i tillsynen.

1. Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning för att bidra till att nå målen för denna.
2. Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.
3. Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

1. Regleringen av skolbibliotek flyttas från bibliotekslagen till skollagen

I den nya skollagens kapitel om huvudmän och ansvarsfördelning har man lagt till en bestämmelse om elevers tillgång till skolbibliotek¹.

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i 1985 års skollag, men i grundskoleförordningen har det funnits en hänvisning till bibliotekslagens bestämmelser om skolbibliotek inom grundskolan². Gymnasieförordningen saknar en sådan hänvisning, trots att bibliotekslagens krav på skolbibliotek har gällt båda skolformerna. Tidigare har det inte heller funnits några bestämmelser om skolbibliotek för fristående skolor.

Bibliotekslagen sa att det skulle "finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen" i grund- och gymnasieskolan³.

Från den 1 juli 2011 ersätts bestämmelserna i bibliotekslagen med en hänvisning till skollagens nya paragraf om skolbibliotek. I skollagen står att *eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek*⁴. Bibliotekslagens formulering av syftet med biblioteket och formuleringen om lämplig fördelning har ingen motsvarighet i den nya lagen.

I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet⁵ framhålls rektorns ansvar för "bibliotek". Avsnittet om rektorns ansvar⁶ innehåller en uppräkningslista av ett antal områden där rektor "inom givna ramar" har ett särskilt ansvar. Ett av ansvarsområdena gäller skolans arbetsmiljö, som ska utformas så att eleverna får tillgång till handledning, läromedel av god kvalitet och annat stöd för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, till exempel bibliotek, datorer och andra hjälpmedel. Även i läroplanen för de frivilliga skolformerna finns samma krav⁷, men något annorlunda formulerat ("andra hjälpmedel" i stället för "annat stöd" respektive "andra tekniska hjälpmedel" i stället för "andra hjälpmedel").

¹ Skollagen, 2 kap. 36 §

² 1985 års skollag, 1 kap. 4 § GrF

³ Bibliotekslagen 1996:1596, 5 §

⁴ Skollagen, 2 kap. 36 §

⁵ Lgr 11

⁶ Avsnitt 2.8

⁷ Lpf 94, Avsnitt 2.6 Rektors ansvar

2. Fler skolformer och alla huvudmän omfattas av kravet på skolbibliotek

Tidigare fanns det bara krav på skolbibliotek i grund- och gymnasieskolor, men enligt den nya skollagen ska även eleverna i grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och gymnasiesärskolan ha tillgång till skolbibliotek.

Den nya skollagens bestämmelse om skolbibliotek gäller dessutom även fristående skolor. De tidigare bestämmelserna gällde bara skolor som drevs av kommuner och landsting.

3. Definition av skolbibliotek

I skollagen finns ingen närmare precisering av vad som kännetecknar ett skolbibliotek. Regeringen har i propositionen hänvisat till att med skolbibliotek "brukar vanligtvis avses en gemensam och ordnad resurs av medier och information som ställs till elevernas och lärarnas förfogande och som ingår i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande"⁸.

Även efter ändringen den 1 juli 2011 innehåller bibliotekslagen några mer preciserade krav på skolbiblioteken (samma krav som för folkbiblioteken). De ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning⁹.

Enligt propositionen inför den nya skollagen ska organiseringen av skolbiblioteksverksamheten vara flexibel och tillgången till skolbibliotek kunna ordnas på olika sätt, beroende på de lokala förhållandena vid varje skola. Skolornas och elevernas olika behov och förutsättningar ska kunna medföra variation i anordnandet av skolbibliotek.

Skolverket definerar ett skolbibliotek som "en gemensam och ordnad resurs av medier och information som ställts till elevernas och lärarnas förfogande med hjälp av kompetent personal. Skolbibliotek är en del av skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande. Skolbibliotek kan därmed betraktas dels som en materiell resurs som är en del i en skolas läromedel och övrig utrustning, dels som en funktion som bidrar aktivt i kunskapsutvecklingen och svarar för viss service."

Statens kulturråds skolbiblioteksutredning använde följande definition av skolbibliotek, där också bibliotekspersonal ingick: "Skolbiblioteket är den eller de platser i eller i direkt anslutning till skolan där det finns resurser i form av

⁸ Prop. 2009/10:165 sid. 283

⁹ Bibliotekslagen, 9 §

medier, teknik och personal för att förmedla, söka och värdera information och läsupplevelser av alla slag”¹⁰.

Bibliotekslagen säger också att skolbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bland annat genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov¹¹.

Varken i skollagen eller bibliotekslagen finns det några bestämmelser som ställer krav på att det ska finnas en skolbibliotekarie.

4. Krav på fysisk närhet till ett skolbibliotek

Både i skollagen och i förarbetena till lagen står det att det är huvudmannen, alltså den som driver en skola, som avgör hur elevernas tillgång till skolbibliotek ska ordnas. Lösningarna kan skifta utifrån lokala behov och förutsättningar. Det finns dock ett antal krav som måste vara uppfyllda för att eleverna ska ha den tillgång till skolbibliotek som skollagen ger dem rätt till.

En fråga är om en skolenhet måste ha ett eget bibliotek eller om eleverna i stället kan hänvisas till exempelvis ett allmänt bibliotek på orten eller till en annan skolenhets skolbibliotek.

Enligt bibliotekslagen framhålls skolbibliotekens särart genom en grundläggande skillnad mellan skolbibliotek och folkbibliotek. I propositionen finns särskilda krav på hur skolbibliotek ska fungera; de ska vara en del av elevernas utbildning genom att ”ingå[...] i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande”. Eleverna ska alltså ha tillgång till ett bibliotek som är anpassat till och en del av deras utbildning.

Lagens val av uttrycket ”tillgång till”, i stället för att reglera att varje skolenhet ska ha ett skolbibliotek, öppnar för olika fysiska lösningar, under förutsättning att kraven på hur skolbiblioteket ska fungera är uppfyllda. Skolbiblioteket bör därför ligga så att det går att använda i undervisningen, antingen i skolans egna lokaler eller på rimligt avstånd från skolan. Det kan röra sig om att en skola och ett folkbibliotek, med lokaler i direkt anslutning till varandra, har ett samarbete som innebär att alla krav på ett skolbiblioteks funktion är uppfyllda. En sådan lösning kan ju syfta till att ge eleverna så god tillgång till litteratur och andra informationsbärare som möjligt – just för att gynna utbildningen. Det kan också röra sig om att två skolor som ligger nära varandra har ett ge-

¹⁰ Skolbiblioteken i Sverige, Rapport från Statens kulturråd 1999:1, sid. 10

¹¹ Bibliotekslagen, 8 §

mensamt skolbibliotek och att avståndet är så litet att biblioteket faktiskt bildar en integrerad del av utbildningen för båda skolornas elever.

Kraven på skolbibliotekets funktion gäller lika för alla skolor. Det ekonomiska bidraget för skolbibliotek till fristående skolor kan dock vara mycket litet för små skolor. Det samma kan gälla för fördelningen av pengar till kommunala skolor. När det till exempel av geografiska skäl inte är möjligt för en sådan skola att samverka med en annan skola i närheten, måste tillgången till de funktioner som krävs för ett skolbibliotek tillgodoses på annat sätt. En lösning kan vara att använda annan informationsteknik än böcker i traditionell form. En bokbuss kan också vara en del av lösningen för skolor med den typen av förutsättningar.

5. Funktionen – att stödja elevernas lärande och utgöra en resurs som informationsbärare

Förutom den fysiska lösningen är ett grundläggande krav att skolbiblioteket fyller funktionen att stödja elevernas lärande, det vill säga används aktivt i utbildningen. I läroplanen framhålls biblioteket som en del av skolans arbetsmiljö. Syftet med biblioteket är att eleverna själva ska kunna söka och utveckla kunskaper. I skollagen behandlas skolbibliotek i avsnittet om lokaler och utrustning som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas.

Skollagens förarbeten förutsätter också att skolbiblioteket är en "gemensam och ordnad resurs" av information. Det innebär en fysisk lokal där biblioteket finns, till skillnad från till exempel att det finns böcker spridda i olika klassrum. Skolbiblioteket ska också, enligt bibliotekslagen, inte bara rymma böcker utan även "informationsteknik och andra medier". Biblioteket ska även tillgodose behov av material för utbildningen, stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur samt bidra till deras språkutveckling. Detta ställer krav på såväl facklitteratur som skönlitteratur.

Ett uttalat kvalitetskrav på biblioteksverksamheten är att den ska vara anpassad till elevernas behov. Bibliotekslagen lyfter både fram allmänna behov med inriktning på att främja språkutveckling och att biblioteken ska stimulera till läsning.

6. Här finns bestämmelserna om skolbibliotek

Bestämmelser om skolbibliotek finns i 2 kap. 36 § skollagen (2010:800), i 5 och 7–10 §§ bibliotekslagen (1996:1596, omtryckt 1998:1249, ändrad 2010:860), i avsnitt 2.8 läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11). Skolbibliotek behandlas i propositionen (2009/10:165) i den allmänna moti-

8 (8)

veringen på sid. 283–284, och, vad gäller konsekvensändring i bibliotekslagen, samt i specialmotiveringen på sid. 661. Ekonomiska konsekvenser behandlas på sid. 619–620.